

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1922 kl. 1 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utsträckning av den tid, inom vilken det åligger skoldistrikt att inrätta fortsättningsskola.

I en inom andra kammaren av herr Norman m. fl. väckt motion, nr 153, *Motionen.* hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i övergångsbestämmelsen i stadgan angående fortsättningsskolor av 1918, att den tid, inom vilken ifrågavarande skolor böra vara anordnade enligt denna stadga, förlänges till utgången av 1927.

Med avseende på vad motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande hänvisas till motionen.

Över denna motion har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat överstyrelsens yttrande, vilket som bilaga är vidfogat utskottets utlåtande.

Utskottet behärskar den strävan till sparsamhet, med vilken förevarande motion motiverats. En sådan strävan måste under nu rådande ekonomiska depression komma till uttryck även på folkundervisningens område. *Utskottet.*

Den nödvändiga varsamheten får dock icke drivas så långt, att den äventyrar framtidsvärden, vilka det numera i högre grad än förut är en verkligt samhällsbevarande angelägenhet att vårda. Gäller detta om vår folkskoleundervisning i allmänhet, så synes det i alldeles särskild grad äga tillämpning på fortsättningsskolan, vilken på samma gång den förmedlar folkskoleungdomens övergång till det praktiska arbetslivet har som en av sina förnämsta uppgifter att ställa de breda lagren av landets blivande medborgare

inför det ansvar, som följer av ökad samhällelig kunskap. Varje åtgärd, som kan befaras komma att fördröja och hämma denna medborgarskolas utveckling, måste framkalla allvarliga betänkligheter.

Från denna utgångspunkt kan utskottet icke finna, att övertygande skäl förebragts för en generell bestämmelse om utsträckning med tre år av den övergångstid, inom vilken det åligger skoldistrikt att inrätta fortsättningsskola. De statliga utgifterna för fortsättningsskolorna torde icke komma att nämnvärt överstiga vad som beräknades vid riksdagens beslut om dessa skolors inrättande, och vad angår de kommunala kostnaderna för samma skolor lär i allmänhet någon avsevärd minskning av skoldistriktens utgifter icke vinnas genom bifall till den föreliggande motionen. Brist på kompetenta lärarekrafter för fortsättningsskolan kan tänkas uppstå, men även om under den närmaste tiden någon inskränkning sker i kurserna för utbildning av lärare i arbetskunskap, så torde denna inskränkning bli av övergående art och grundad anledning sålunda finnas till skolöverstyrelsens förhoppning, att behovet av lärare skall i stort sett kunna tillgodoses. I varje fall kan den av motionärerna befarade lärarebristen icke ha avseende å lärare i allmän fortsättningsskola utan endast i yrkesbestämd skola, och även om denna senare skolform ur praktisk synpunkt alltjämt måste te sig som ett önskemål, får det icke förbises, att den i förhållande till den allmänna fortsättningsskolan hittills kommit till användning i jämförelsevis ringa utsträckning, företrädesvis på platser med mera gynnsamma betingelser, och att under alla förhållanden valet av skoltyp för varje skoldistrikt avgöres av skoldistriktet självt.

Om sålunda inga bärande skäl anförts för den föreliggande motionen, så synes däremot å andra sidan anledning vara att befara, att ett bifall till motionärernas hemställan skulle dels snarare försvaga än stärka den allmänna känslan av fortsättningsskolplikten i de många skoldistrikt, där fortsättningsskolor av den nya typen redan anordnats, dels fördröja inrättandet av fortsättningsskolor även i skoldistrikt, där inga särskilda förhållanden motivera ett sådant uppskov. Den fortsatta olikhet i fråga om fortsättningsskoleväsendet, vilken skulle bli en sanktionerad följd av ett bifall till motionen, vore även ur andra synpunkter knappast för skolväsendet gagnelig.

Då riksdagen för endast fyra år sedan efter prövning av frågan om övergångstidens längd funnit sig böra i anslutning till departementschefens mening uttala, att "en alltför rundligt tilltagen övergångstid skulle komma att onödigtvis fördröja reformens genomförande och därigenom bliva till mera skada än gagn", och då anledning icke finnes att betvivla, att i alla de fall, där inom ett skoldistrikt uppskov med fortsättningsskoleväsendets ordnande utöver den stadgade övergångstiden befinnes erforderligt, en anhållan om

sådant uppskov också skall i anslutning till riksdagens därom gjorda uttalande beviljas, får utskottet med stöd av det anförda hemställa,

att förevarande motion nr 153 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 mars 1922.

På utskottets vägnar:

A. OLSSON i Mora.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Olsson* i Mora, *Dalgren*, *Bergström*, *Öhman*, *Paulsen*, *Wallerius*, *Dahlén*, *Gardell*, *Johansson* i Edsbyn samt fröken *Wellin*.

Reservation

av herrar *Wallerius* och *Bergström*.

Bilaga.

Till andra kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Skolöverstyrelsen genom nådig remiss blivit av Kungl. Maj:t anbefalld att avgiva av andra kammarens första tillfälliga utskott begärt yttrande rörande en av herr Norman m. fl. väckt motion (nr 153) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utsträckning av den tid, inom vilken det

åligger skoldistrikt att inrätta fortsättningsskola, får överstyrelsen härmed beträffande ifrågavarande motion anföra följande.

Motionen avser att åstadkomma en enligt motionärernas mening behövlig ändring av en i fortsättningsskolestadgan av 1918 förekommande övergångsbestämmelse, genom vilken stadgas, att skoldistrikt senast vid utgången av år 1924 skall, på sätt i nämnda stadga föreskrives, hava ordnat den fortsatta undervisningen inom distriktet, dock att skoldistrikt, efter medgivande av Kungl. Maj:t, må, där förhållandena sådant påkalla, kunna även efter nämnda tidpunkt under viss tid i större eller mindre mån vinna befrielse från vad enligt denna stadga åligger distriktet. Enligt motionärernas mening är det nämligen av behovet påkallat, att den möjlighet till uppskov med upprättande av fortsättningsskolor av 1918 års typ, som detta stadgande innebär, vidgas genom en generell bestämmelse, att den tid, inom vilken ifrågavarande skolor böra vara anordnade, förlänges till utgången av år 1927.

Såsom skäl för den sålunda påyrkade ändringen anföres i motionen, att de statliga utgifter och kommunala kostnader, som krävas för upprättande av fortsättningsskolor i full utsträckning inom samtliga skoldistrikt, måste under nu rådande ekonomiska förhållanden väcka betänkligheter, och att särskilt de kommunala kostnaderna komma att bli i vida högre grad betungande än som kunde förutses, då beslutet fattades angående fortsättningsskolereformens genomförande, varjämte framhållles, att tillgången på kompetenta lärarkrafter för undervisningen i fortsättningsskolan torde komma att bli otillräcklig, bland annat på grund därav, att i årets statsverksproposition anslagen till utbildningskurser för lärare vid fortsättningsskolor starkt förminskats.

Under den förberedande behandlingen av förslaget om de nya fortsättningsskolorna var man på alla håll ense därom, att en viss, ej allt för kort övergångstid för reformens genomförande vore alldeles nödvändig, samt att Kungl. Maj:t borde äga rätt att även efter övergångstidens utgång, då förhållandena så påkalla, medgiva ytterligare uppskov i berörda hänseende efter prövning i varje särskilt fall. Beträffande övergångstidens längd föreslog sålunda folkundervisningskommittén i sitt betänkande rörande fortsättningsskolan, att denna borde bestämmas till fem år. Till detta förslag anslöto sig ock de för frågans utredning tillkallade departementssakkunniga, vilka i samband därmed uttalade, att ett längre utsträckande av övergångstiden "säkerligen skulle medföra, att upprättandet av fortsättningsskolor i ett mycket stort antal fall uppsköttes, utan att särskilda skäl därtill förelåge, vilket vore att beklaga". Även i den av Kungl. Maj:t till 1918 års riksdag avgivna propositionen angående upprättande av praktiska ungdomsskolor framhållas olägenheterna av en onödigt lång övergångstid. Det vore nämligen att befara, "att man i åtskilliga skoldistrikt, där förutsättningar för den nya fortsättningsskolans införande verkligen förefinnas, dock icke skulle vidtaga erforderliga åtgärder förrän under övergångstidens sista år. En allt för lång övergångstid skulle därför kunna på ett onödigt sätt fördröja reformens förverkligande". Med hänsyn härtill föreslogs i propositionen en övergångstid av fem och ett halvt år med rätt för Kungl. Maj:t att efter prövning medgiva skoldistrikt ytterligare uppskov. Ut i riksdagens skrivelse i

anledning av nämnda proposition uttalar riksdagen, att den visserligen icke kunnat undgå att hysa betänkligheter mot en jämförelsevis så kort övergångstid som den föreslagna, men att de anförda skälen för förslaget dock syntts riksdagen så vägande, att riksdagen ansett sig böra ansluta sig till detta förslag, enär riksdagen nämligen delade departementschefens mening, "att en alltför rundligt tilltagen övergångstid skulle komma att onödigtvis fördröja reformens genomförande och därigenom bliva till mera skada än gagn". Därjämte fann sig riksdagen böra särskilt understryka departementschefens uttalande, att det även efter övergångstidens slut komme att finnas skoldistrikt, åt vilka Kungl. Maj:t måste medgiva uppskov med upprättande av obligatoriska fortsättningsskolor efter det nya programmet, och förklarade sig "gå ut ifrån att sådant uppskov också skall komma att lämnas i alla de fall, då genom utredning blivit ådagalagt, att särskilda förhållanden sådant påkalla". De författningsbestämmelser beträffande här berörda förhållanden, som sedermera utfärdats, stå i full överensstämmelse med dessa riksdagens uttalanden.

Vad de statliga utgifterna för fortsättningsskolorna angår, utgöras dessa av de minimiavlöningar, vilka skola utgå till fortsättningsskolornas lärare med belopp, som blivit fastställda av riksdagen. Det synes icke förefinnas någon anledning förmoda, att dessa utgifter skola komma att överstiga vad som beräknats vid riksdagens bestämmande av nämnda lönebelopp.

De kommunala kostnaderna komma i regel att inskränka sig till utgifter för skollokalerens renhållning, uppvärmning och belysning samt för behövlig materiell. Då utgifter för dessa ändamål äro lika nödvändiga för upprätthållandet av de fortsättningsskolor av äldre typ, vilka sedan lång tid tillbaka varit i verksamhet inom ett mycket stort antal skoldistrikt, kommer ett genomförande av fortsättningsskolereformen icke att härutinnan pålägga sådana skoldistrikt någon ytterligare tunga. Tvärtom kommer reformen att för många av dem innebära en viss lättnad, i det att staten helt och hållet övertager lärarnas minimiavlöning och distrikten sålunda befrias från skyldighet att tillskjuta det bidrag för lärarens avlöning, vilket utgör ett av villkoren för utbekommande av statsbidrag till fortsättningsskolor av äldre typ. Kommunala lönetillägg åt lärarna vid fortsättningsskolorna hava hitintills i allmänhet icke beviljats annat än i en del städer och större samhällen. Vad skollokaler angår, kan det endast undantagsvis, i skoldistrikt med fortsättningsskolor i anslutning till industriellt arbete, bliva erforderligt att för fortsättningsskolorna anskaffa särskilda lokaler med därtill hörande inventarier och materiell. Det är huvudsakligen endast skolor av sådan art, som kräva mera avsevärda driftkostnader. Härvid är emellertid att märka, att varje skoldistrikt självt äger bestämma, vad slags fortsättningsskolor som inom distriktet skola anordnas och sålunda är oförhindrat att vid val av skoltyp taga behövlig hänsyn även till de ekonomiska förutsättningarna. För det övervägande antalet skoldistrikt synas sålunda kostnaderna för fortsättningsskolorna icke behöva bliva särskilt betungande.

I fråga om tillgången på lärare med nödig kompetens för undervisning i de nya fortsättningsskolorna vill överstyrelsen erinra därom, att för anställning som lärare i allmän fortsättningsskola, vilken typ under de närmaste åren sannolikt blir den mest vanliga, endast kräves, att vederbörande

statens folkskolinspektör vitsordat duglighet därför, och sådant vitsord har så gott som undantagslöst givits folkskollärare och folkskollärarinnor, som anhållit därom, och torde icke heller framdeles komma att förvägras dem. Detsamma gäller även i fråga om lärare vid yrkesbestämda fortsättningsskolor med undantag för lärare i ämnet arbetskunskap. För anställning som lärare i detta ämne fordras nämligen, att överstyrelsen meddelat behörighet därtill, och sådan behörighet har av överstyrelsen redan meddelats till omkring 1,500 personer inom och utom lärarkåren. För utbildning av lärare i nämnda ämne hava genom överstyrelsens försorg under åren 1919—1921 hållits ett stort antal kurser med undervisning i anslutning till olika områden av näringslivet. Visserligen torde under den närmaste tiden någon inskränkning beträffande dessa kurser komma att äga rum på grund av minskat statsanslag för detta ändamål, men överstyrelsen hyser den förhoppning, att denna inskränkning är av övergående art, och att sålunda behovet av lärare för undervisning i arbetskunskap skall i stort sett kunna tillgodoses. Då dessutom, såsom förut blivit nämnt, skoldistrikt äger frihet att välja mellan olika typer av fortsättningsskolor, kan vid fortsättningsskoleväsendets planläggning hänsyn tagas jämväl till de inom distriktet befintliga lärarkrafterna och yrkesbestämda fortsättningsskolor upprättas endast i den mån kompetenta lärare kunna erhållas.

Under den tid, som förflutit, sedan den nya fortsättningsskolestadgan trätt i kraft, har ett avsevärt stort antal fortsättningsskolor av 1918 års typ upprättats inom olika delar av landet. Redan under läsåret 1919—1920 omfattade dessa skolor 1,143 undervisningsavdelningar, därav på landsbygden 953. Ehuru några motsvarande siffror för läsåret 1920—1921 ännu icke föreligga, kan det, på grund av vad överstyrelsen inhämtat, antagas, att antalet sådana undervisningsavdelningar för närvarande är mer än fördubblat. Att döma härav omfattas den nya fortsättningsskolan på många håll i vårt land med intresse och befinner sig i en glädjande utveckling. Det vore synnerligen att beklaga, om denna utveckling fördröjdes och hämmades, vilket efter vad som från olika håll befarats skulle bliva följden, därest den uti föreliggande motion påyrkade ändringen av stadgandet rörande övergångstidens längd komme till stånd.

Den olikhet i fråga om fortsättningsskoleväsendet, som under övergångstiden på många håll är och fortfarande kommer att vara rådande mellan närgränsande skoldistrikt, medför ökade svårigheter för de distrikt, uti vilka fortsättningsskolor av den nya typen anordnats, att på tillbörligt sätt upprätthålla fordringarna på fortsättningsskoleplikten fullgörande, enär den skolpliktige genom utflyttning till ett närgränsande distrikt utan sådana skolor kan undandraga sig densamma. Även med hänsyn härtill finner överstyrelsen det synnerligen önskvärt, att övergångstiden icke utsträckes över längre tidrymd, än vad nu är stadgat.

I överensstämmelse med riksdagens i det föregående anförda uttalande, känner sig överstyrelsen förvissad därom, att i alla de fall, där efter verkställd utredning förhållandena inom ett skoldistrikt befinnas vara sådana, att ett uppskov med fortsättningsskoleväsendets ordnande utöver den stadgade övergångstiden visar sig nödvändigt, en anhållan om sådant uppskov också

kommer att beviljas. Att på så sätt medgiva en större eller mindre utsträckning av övergångstiden, där verkligt behov därav föreligger, synes överstyrelsen vara avgjort att föredraga framför den i motionen påyrkade generella bestämmelsen om övergångstidens utökning med ytterligare tre år.

På grund av vad sålunda anförts finner överstyrelsen sig icke kunna tillstyrka bifall till det uti den föreliggande motionen framställda yrkandet.

Stockholm den 17 februari 1922.

AUG. FALK.

Hjalmar Berg.

Hjalmar Werner.